

“BEOWULF” DOSTONIDA TAKROR IFODA USULINING BERILISHI MASALALARI

Bobokulova Mohinur Fazliddin qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va
adabiyoti universiteti magistranti

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕДАЧА ПОВТОРОВ В ЭПОСА «БЕОВУЛЬФЕ»

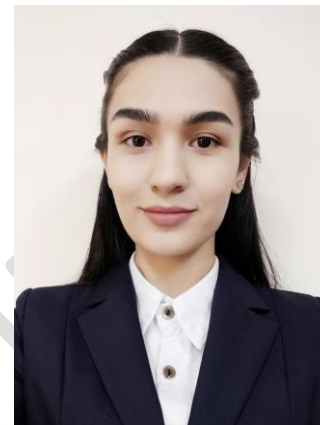
Бобокуллова Мохинур Фазлиддин кизи

Магистрант Ташкентского государственного университета
узбекского языка и литературы имени Алишера Навои

PROBLEMS OF TRANSLATION OF REPETITION IN THE EPIC “BEOWULF”

Bobokulova Mohinur Fazliddin qizi

Master student of Tashkent State University of Uzbek
Language and Literature named after Alisher Navoi

E-mail:

bobikulovamohinur@mail.ru

tel: +998936576660

<https://orcid.org/0009-0005-2348-0902>

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz xalq og‘zaki ijodi namunasi – “Beowulf” dostonidagi takrorlarning ma’nolari va qo‘llanilishini atroflicha tahlil qiladi. Mazkur dostonidagi takrorlar nafaqat xususiyatlariga ko‘ra turlari, balki badiiy matndagi funksiyalari jihatdan ham tahlilga tortilgan. Maqolada matnning turli ko‘rinishlarida takrorning qo‘llanilishi tahlil qilinadi hamda takrorning emotsional-ekspressiv ma’nolari ham ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot ishida misollar tahlili amalga oshirilgan bo‘lib, ular ishning amaliy ahamiyatini yanada yaqqolroq namoyon etadi.

Kalit so‘zlar: takror, madaniy tasavvurlar, qiyosiy tahlil, so‘zlovchi, nutq, emotsional-ekspressivlik, badiiy matn.

Аннотация: В данной статье подробно анализируются значения и употребление повторов в эпосе «Беовульф», образце английского фольклора. Повторы в этом эпосе анализируются не только по их характеристике, но и с точки зрения их функций в художественном тексте. В статье анализируется использование повтора в разных формах текста, а также рассматриваются эмоционально-экспрессивные значения повтора. В исследовательской работе проводится анализ примеров, которые более наглядно показывают практическую значимость работы.

Ключевые слова: повтор, культурное воображение, сопоставительный анализ, говорящий, речь, эмоционально-выразительность, художественный текст.

Annotation: This article thoroughly analyzes the meanings and uses of repetitions in the epic “Beowulf”, an example of English folklore. Repetitions in this epic are analyzed not only according to their characteristics, but also in terms of their functions in the artistic text. The article analyzes the use of repetition in different forms of the text and also considers the emotional and expressive meanings of repetition. In the research work, the analysis of examples is carried out, which show the practical significance of the work more clearly.

Key words: repetition, cultural imagination, comparative analysis, speaker, speech, emotional-expressiveness, artistic text.

KIRISH

(ВВЕДЕНИЕ/INTRODUCTION). Dunyo tilshunosligida stilistika, tarjimashunoslik va leksikografiya bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlarining ko'lamini kengaymoqda. Turli tizimli tillarda takror turlari maqsad va vazifalari (tovush takrori, derivatsion takror, leksik takror, fraza takrori, semantik takror, sintaktik takror), ifoda usulining lingvistik xususiyatlari; badiiy asarlardagi takrorning semantik va stilistik tahlili; takrorning ifodalovchi til birliklarini chog'ishtirma tadqiq etish; takrorning strukturaviy va tipologik jihatdan o'xshash va farqli jihatlarini aniqlash kabi ustuvor yo'nalishlarda ilmiy izlanishlar olib borilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS). Adabiyotlar tahlili ko'rsatadiki, so'zlovchi nutqining emotsional-ekspressivligini ta'minlovchi vositalardan biri – takrorning ayrim qirralari tilshunoslar tomonidan tadqiq etilgan. Xususan, S.A.Glazirina takrorning ingliz tilida matn yaratish funksiyasini, I.I.Kovalchuk rus tilida takror va uning matndagi funksiyalarini, Ye.V.Metlyakova A.Axmatovanning she'riy mantlari asosida leksik takrorning tadqiq qilgan. V.Yu.Kazakova esa rus va ingliz tillarida semantik takrorning universal hamda milliy jihatlarini o'rgangan. Ammo qardosh bo'lmagan tillar badiiy adabiyoti bilvosita va bevosita tarjimalari matnda takrorning qo'llanish xususiyatlari hanuzgacha yetarlicha tadqiq etilmagan. Shu sababli ingliz va o'zbek yozuvchilarining badiiy asarlari bevosita va bilvosita tarjimalarida uchraydigan takrorning talqin etish muhim ahamiyatga ega. Ingliz tilshunoslarining takrorga bo'lgan qarashlari ko'proq uning qanday stilistik troplar bilan aloqadorligi, turlari va funksiyalarini ilmiy tadqiqotlarida o'z aksini topgan bo'lsa, o'zbek tilshunoslari takrorning ifodaga qay darajada hissiy ta'sir o'tkaza olishi, matndagi turli funksiyalarini tahlil etilishi bilan belgilanadi.

МУНОКАМА

(ОБСУЖДЕНИЕ/DISCUSSION). Tahlil natijalariga ko'ra, tilning kommunikativ va boshqa vazifalari qatorida uning ekspressiv vazifasi ham alohida ajratiladi. Tilshunoslikda ekspressivlik (bu tushuncha emotsionallikni ham o'z ichiga oladi) ifodalanishning fonetik, leksik-frazeologik, morfologik va sintaktik usullari mavjud ekanligi

qayd etiladi. Mantiq va mazmun jihatidan takror o'zi bilan birga emotsionallik, ekspressivlik kabi qo'shimcha axborotni olib yurishga qodir, shu bilan birga, undan foydalanish asosida muallif uslubi va uning tasvirlanayotgan voqea-hodisaga munosabatini anglash mumkin bo'ladi.

Takror bilan bog'liq muammolardan biri – uning lisoniy maqomini aniqlash hisoblanadi. Antik davrlarda bu ritorik vositalar jumlasiga kiritilgan. Keyinchalik stilistika alohida fan bo'lib ajralib chiqqanidan so'ng u stilistik hodisa sifatida talqin etila boshlandi. Takror, uning turlari va tasnifiga bag'ishlangan ko'pgina tadqiqotlar stilistika doirasida amalga oshirilgan.

“Takror” (arab. – qaytariq, takrorlash) termini, yuqorida qayd etilganidek, lingvistik adabiyotda “takrorlash”, “reduplikatsiya” (so'z negizini takrorlash yo'li bilan yangi so'z yasash), “ikki martaga oshirish” kabi ayrim holatlarda bir-biridan farqlanmaydigan, yana boshqa hollarda esa turli ma'nolarni ifodalovchi tushuncha sifatida talqin qilinadi. Namoyon bo'lishiga ko'ra takror hodisasi rang-barang va turli xildir. Tadqiqotchilar takrorlarni tilning turli sathi (fonetik, leksik, morfologik, sintaktik) va fan sohasi (tilshunoslik, adabiyotshunoslik)da ishlatilishi jihatidan o'rganishgan. “Beowulf” asaridan quyidagi parchani tahlil qilamiz:

“*Morning after morning, he wakes to remember that his child has gone, he has no interest in living on until another heir is born in the hall*” [1].

Mazkur misolda *morning, he* so'zlari ikki marotaba kelgan bo'lib, ular jumlagacha ta'kid, hissiy ekspressivlik bag'ishlash uchun qo'llanilgan.

Yana bir misol:

“Such passages mark an ultimate stage in poetic attainment; they are *the* imaginative equivalent of Beowulf's spiritual state at *the* end when he tells his men that “doom of battle will bear [their] lord away” in *the* same way that *the* sea-journeys so vividly described in lines 210-28 and 1903-24 are the equivalent of his exultant prime” [1].

Bu misolda esa o'zbek tilida mavjud bo'lmagan *the* artikli ifodadagi otni alohida ta'kidlash uchun xizmat qilmoqda.

Quyidagi parchada esa semantik takror kelgan:

“When *the dragon* awoke, trouble flared again. *He* ripped down the rock, writhing with anger

when *he* saw the footprints of the prowler who had stolen too close to his dreaming head” [1].

Bog’langan qo’shma gap tarkibidagi birinchi sodda gapda *the dragon*, ikkinchi va uchinchi gaplarda esa *he* tarzida kelgan bo’lib, ma’no takrori ya’ni, semantik takrorga yorqin misol bo’la olgan.

NATIJAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS). Tilning kommunikativ va boshqa vazifalari qatorida uning ekspressiv vazifasi ham alohida ajratiladi. Tilshunoslikda ekspressivlik (bu tushuncha emotsionallikni ham o’z ichiga oladi) ifodalanishning fonetik, leksik-frazeologik, morfologik va sintaktik usullari mavjud ekanligi qayd etiladi. Mantiq va mazmun jihatidan takror o’zi bilan birga emotsionallik, ekspressivlik kabi qo’shimcha axborotni olib yurishga qodir, shu bilan birga, undan foydalanish asosida muallif uslubi va uning tasvirlanayotgan voqea-hodisaga munosabatini anglash mumkin bo’ladi.

Takror bilan bog’liq muammolardan biri – uning lisoniy maqomini aniqlash hisoblanadi. Antik davrlarda bu ritorik vositalar jumlasiga kiritilgan. Keyinchalik stilistika alohida fan bo’lib ajralib chiqqanidan so’ng u stilistik hodisa sifatida talqin etila boshlandi. Takror, uning turlari va tasnifiga bag’ishlangan ko’pgina tadqiqotlar stilistika doirasida amalga oshirilgan .

“Takror” (arab. – qaytariq, takrorlash) termini, yuqorida qayd etilganidek, lingvistik adabiyotda “takrorlash”, “reduplikatsiya” (so’z negizini takrorlash yo’li bilan yangi so’z yasash), “ikki martaga oshirish” kabi ayrim holatlarda bir-biridan farqlanmaydigan, yana boshqa hollarda esa turli ma’nolarni ifodalovchi tushuncha sifatida talqin qilinadi. Namoyon bo’lishiga ko’ra takror hodisasi rang-barang va turli xildir. Tadqiqotchilar takrorlarni tilning turli sathi (fonetik, leksik, morfologik, sintaktik) va fan sohasi (tilshunoslik, adabiyotshunoslik)da ishlatilishi jihatidan o’rganishgan.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ/CONCLUSION). Gapda qo’llangan ayrim affikslar, so’z, so’z birikmasi yoki gaplarning keyingi komponentlar tarkibida takroran

qo’llanishi orqali matn shakllantirilishi mumkin. Takror usulidan aytilayotgan fikrni alohida ta’kidlash, tasdiqlash, kengroq, batafsilroq ifodalash maqsadida foydalaniladi. Takror yordamida nutqning ta’sirchanligi ortadi.

Leksik takrorlar, olmoshlar va sinonimlar yordamida hosil qilinadigan aloqa zanjirli aloqa, bir xil grammatik formalar bilan boshlanuvchi yoki tugallanuvchi komponentlar yig’indisidan tashkil topadigan aloqa parallel aloqa deyiladi.

Mazkur fikrlarni qo’llab-quvvatlagan holda qayd etish lozimki, tadqiq etilayotgan takror ifoda usuli leksik va grammatik jihatdan bir butunlikni tashkil etadi, fikriy emotsionallikni ta’minlaydi, ta’kid, kuchaytirish, diqqatni jalb qilish, jozibador to’lqinlanish kabi muhim funksiyalarni bajaradi, undan fikrni alohida ta’kidlash, tasdiqlash, kengroq, batafsilroq ifodalash maqsadida foydalaniladi. Takror yordamida nutqning ta’sirchanligi ortadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES)

1. Seamus Heaney. *Beowulf. A new verse translation.* – New York: London, 1978. – 213 p.
2. Саломов Ф. Таржима назарияси асослари. – Тошкент.: Ўқитувчи, 1988. – 234 б.
3. Иржи Л. Искусство перевода. – М.: Прогресс, 1974. – 355 с.
4. Ўзбек халқ оғзаки ижоди. // <https://adabiyot.islamonline.uz/kitoblar/qollanmalar/867-uzbek-xalq-ogzaki-ijodi.html?start=15>
5. Швейцер А.Д. Теория перевода. – М.: Учитель, 1988. – 438 с.
6. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Onomastika>
7. www.ideceonline.com/./preposition
8. www.Let.Leidenuniv.nl/hsl-shl/prepositions